

Тетяна БІЛЕНКО

ПОНЯТТЯ ЛЮБОВІ В ХРИСТИАНСТВІ ТА НЕОПЛАТОНІЗМІ

Розглядаються особливості розуміння любові в християнстві як креативної сутності, яка виявляється на різних рівнях дійсності в матеріалізації містичного або маніфестується в людській буттєвості, а в неоплатонізмі характеризується, зокрема, прагненням душі до чистої небесної краси.

Знаменна дата – дві тисячі років від народження Ісуса Христа – спонукає до особливо ретельного, сумлінного і виваженого аналізу всіх аспектів життя світу і кожної людини під знаком християнства. Ідеться не лише про віруючих, котрі визнають Благодатну Грійцю, але й про тих, котрі належать до послідовників інших віросповідань чи до атеїстів. Вплив християнства на людство взагалі такий потужний, що позначається на всіх сферах реальної дійсності та особистого життя. Звісно, цей вплив неоднозначний і може мати прямо протилежні оцінки залежно від конкретних обставин; він може сприйматися як омріяний стан причетності до вчення Спасителя, або, навпаки, спонукати відцентровий рух, що прагне припинити будь-які контакти з християнством. Але це неможливо: потужна потенція християнства не усувається суб'єктивними прагненнями його недоброзичливців.

Існує велика різниця між тим, як розуміють любов сучасна філософія і християнське богослов'я. Для філософії це інтимне і глибоке почуття, спрямоване на іншу особистість, суспільство чи ідею; воно обов'язково містить порив і волю до стабільності, що оформляється в етичних вимогах вірності. Любов виникає як найбільш вільний вияв глибин особистості, не піддається ніякому примусу, в ній перетинаються протилежності особистісного і соціального, біологічного, духовного, інтимного та загальнозначущого. Давня Греція розрізняла *eros* – стихійну і пристрасну самозреченість, захоплену закоханість, котра поглядає на свій предмет "знизу догори"; *philia* – любов-дружбу між індивідами, зумовлену соціальними зв'язками та особистим вибором; вирізняли ще *stergikticos* (від

© Т.Біленко, 2000

стеруω) схильний до любові, а також *αγαπη* – щирю і жертвовну любов до ближнього [1, 328].

Християнська богословська концепція любові найповніше викладена Ап. Павлом у Першому посланні до Коринтян: “Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитья нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає!” (1Кор. 13, 4-8).

Серед численних означень Християнської віри найпоширенішим, мабуть, слід визнати те, котре зводить її до любові. Це йде від сказаного Ісусом Христом у проповіді на горі (так звана “нагірна проповідь”). Як повідомляє євангеліст Матвій, нова віра містила багато нових вимог, нежданих і навіть дивних. Ісус промовив: “Ви чули, що сказано: “Люби свого ближнього, і ненавидь свого ворога”. А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творить добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує, щоб вам бути синами Отця вашого, що на небі, що наказує сходити сонцю Своєму над злими й над добрим, і дощ посилає на праведних і на неправедних” (Мт.5, 43-45).

Тут бачимо той взірець, якого треба прагнути християнинові у його житті: мати доброзичливу налаштованість до всіх людей і прагнути до всезагального об'єднання у Христовій науці. Всі синоптичні Євангелія оповідають про спроби спокусити Ісуса Христа книжником, який запитав про найбільшу заповідь Закону. “Він же промовив йому: “Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією своєю думкою”. Це найбільша й найперша заповідь. А друга однакова з нею: “Люби ближнього свого, як самого себе” (Мт. 22, 37-39).

Важливо взяти до уваги, що сам вираз “християнська любов” слід розглядати як двовекторний: від Бога до людей і до Бога від людей, а також між ними самими. Цю двовекторність треба аналізувати окремо, тому що природа її генетично різна.

Любов до Бога може бути виявлена передовсім не в молитовному предстоянні Господу, а в тому *діянні*, котрим сповнює людина своє земне життя. Якщо вона пам'ятає і виконує Божі настанови і

щоденно діями (а не словами) доводить правдиву любов до ближнього (і дальнього, як заповідав Ісус), то саме цим демонструє свою дійсну християнську сутність.

Християнське вчення послуговується різними словами для означення того, що може бути зрозуміле як любов. Тлумачення богословське і світське не завжди збігаються, що є природним виявом їхньої сутності: перше базується на вірі, друге – на раціо. Але *коректне розмірковування* з приводу цих різних тлумачень цілком прийнятне і виправдане: йдеться про толерантність у визнанні протилежних світоглядних засад і прагнення злагоди та взаємодії у царині духовності. Багато що тут залежить від перекладачів священних текстів: їм не завжди вдавалося знайти адекватне слово в іншій мові (бо його могло не бути в тій мові), тому треба було звертатися до нових вербальних конструкцій при передачі важливих нюансів першоджерела. У грекомовному тексті Нового Заповіту слово *любов* постає в таких варіантах: *αγαπη* (так було витлумачено давньоєврейський іменник *ahaba*) і *φιλια*, а дієслово *любити* передається відповідно через *αγαπην* та *φιλειν*. Не зайве зауважити, що в позабіблійних контекстах слово *αγαπη* взагалі не вживається, а при необхідних ситуаціях розв'язка знаходиться за допомогою дієслова.

Однією з найважливіших засад християнської віри (і нероздільної з нею любові) є *обраність, обрання*, без чого неможливо збагнути сутність взаємин людини з Богом. Створена за образом і подобою Божою, людина піддалася спокусі і тим дуже завинила перед своїм Творцем. А Він не вдався до повного знищення неслухняних, обравши серед них таких, до кого демонструє особливу шанобливість (абсолютно незаслужену) і для кого відкриває нові перспективи земного і позаземного життя. Якого вияву слухняності вимагає Бог від людей? Про це однозначно сказано в першій заповіді, даній Мойсееві на горі Синаї: “Я – Господь, Бог твій, що вивів тебе з єгипетського краю з дому рабства. Хай не буде тобі інших богів передо мною!” (2М. 20, 2-3). І далі йде докладніша настанова не робити ніякої подоби з того, що оточує людину на землі чи перебуває в небі. на воді або під землею та водою, не вклонятися і не служити їм. “бо Я – Господь, Бог твій, Бог ревнивий, що

карає за провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поколіннях тих, хто ненавидить Мене, і що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене, і хто держиться Моїх заповідей” (2М. 20, 5-6).

Це ретельне цитування дає змогу привернути увагу до найголовнішого для моєї розвідки: наполягаю, що *християнська любов – це не безадресний заклик до всепрощення*, а конкретизована і цілеспрямована акція, котра базується на глибокому прийнятті Божих заповідей за свідому основу своєї життєвої орієнтації кожною щиро віруючою людиною. *Бездумне повторення* відомих слів “Не вбивай” постає беззмістовним і шаблонним стереотипом, коли людина опиняється перед життєво важливим вибором захистити найвищі для неї цінності. Все залежить від того, *які то цінності*. Чи буде людина піддана земному осудові і потойбічному покаранню – залежить від усвідомлення нею свого призначення і свідомого прямування конкретним шляхом, тобто від того, як вона визначить свій вибір: дбати про пильне дотримання Божої заповіді чи не відступати від духу найпершої вимоги – не мати перед собою інших богів.

Розібратися в цьому людині завжди дуже непросто, адже і в першому випадку, і в другому треба вибирати між тими заповідями, які дав Бог. Хіба ж не всі їх треба ретельно виконувати? Хіба можна їх вибудувати в якійсь ієрархії? На перший погляд, це виглядає помилкою, але тільки на перший. Якби все було так однозначно, то *у людини не було би потреби робити вибір*, оскільки все визначено Богом наперед, а людина лише бездумно (і безвідповідально) крокує земними шляхами. Але Бог дав саме *людині* волю іти так, як вона вважає за потрібне. Отже, саме людина повинна визначити, яка поведінка відповідає її християнській сутності. Бог відкриває перед нею можливості, але *реалізувати ті можливості людина повинна сама*.

У Книзі “Повторення закону” сказано про це з граничною категоричністю. Якщо з’явиться якийсь пророк або сновидець і провістить про якесь чудо, а воно потім збудеться, і він покличе тебе йти до інших богів і служити їм, “то не слухайся слів того пророка або того сновидця... А пророк той або той сновидець нехай буде забитий, бо намовляв на відступництво від Господа.

Бога вашого... щоб звести тебе з дороги, що наказав тобі Господь, Бог твій, ходити нею; і вигубиш зло з-посеред себе" (5М. 13,4-6). А якщо трапиться чути подібні намовляння від брата твого єдиноклубного, чи від сина твого, чи від дочки твоєї або жінки твоєї, то треба вчинити так само. Хто б то не був, "не будеш згоджуватися з ним і не будеш слухатися його, і не буде милосердитися око твоє над ним, і не змилосердишся й не сховаєш його, бо конче заб'єш ти його, рука твоя буде на ньому найперше, щоб забити його, рука всього народу – наостанку" (5М. 9-10). Чи можна вбачати тут непослідовність Біблії? Така думка може з'явитися в тому разі, коли ставитись до слова Біблії як до застиглому канону, формально, не беручи до уваги сам дух повчань. "І закидаєш його камінням, і він помре, бо жадав відвернути тебе від Господа, Бога твого, що вивів тебе з єгипетського краю, з дому рабства" (5М. 13,11).

Іван Златоустий у *Бесідах на Євангеліє від Івана* наголошував, що Ісусове вчення орієнтує на сумирність, прихильність, поступливість. Коли йдеться про справи віруючих, треба прагнути до злагоди; але коли йдеться про кривду, якої хтось хоче завдати Богові, треба рішуче стати на захист слави та імені Творця. Злослівність безсоромна і прикра. Не прийнявши Ісуса, іудеї називали Його самарянином, звинувачували, що Він "має біса", і вважали безумством, коли Він говорив щось високе, чого вони були нездатні збагнути. "Коли треба було навчити їх, упокорити велику гордовитість і примусити не пишатися Авраамом, тоді Він був суворий; а коли Йому самому треба було витерпіти від них паплюження, тоді Він виявляє сумирність. Коли вони говорили: ми маємо за батька Бога і Авраама, тоді він сильно уразив їх; а коли Його самого називали таким, що має біса, тоді відповідав сумирно, навчаючи нас мстити за те, чим зневажається Бог, і не звертати уваги на ті образи, котрих завдають нам" [2,360]. Дуже знаменний факт: Златоустий говорить про помсту, до якої заохочує Христос. Чи це взагалі можливо? Чи це не наклеп на християнську віру?

Повторю ще: формальне, начотницьке сприймання Слова Божого призводить до спотворення духу Христового вчення. Факт обраності Богом народу Його є основою угоди між ними, за якою треба зберігати вірність Богові, виконувати Його заповіді і *опиратися*

будь-якій спокусі аж до фізичного знищення (вбивства) спокусника, котрий хоче відвернути людину від Бога. Цей важливий мотив зазвичай випускають з уваги, наполягаючи лише на тому привабливому “не вбивай!” Тут видне побоювання, що хтось немовби матиме підстави заперечувати християнську засаду любові як наріжний камінь віровчення. Насправді ж це зовсім не так, адже *любов – це не пасивне тривання у вегетації в стані занурення у безструктурний плин. Це активна дія, зроджена усвідомленням причетності до ласки Божої, до складу обраних.*

Як свідчать Євангелія, Ісус Христос сказав про своїх учнів, що люди пізнаватимуть їх по тому, як вони будуть взаємно любити один одного. Чи йдеться тут про звичайну любов, яку можна зустріти щомиті і щокроку? Напевно, ні, адже повсякденна і звична любов, котра властива кожній людині, нічим останню не вирізняє з довкілля. Ісус Христос говорить про принципово іншу любов, про взаємну братню любов, *сповнену Христової сутності*: віруючий не просто *згадує* Учителя, а сповнюється тої вищої любові, якою Ісус обдарував учнів і яка *переродила* їх. Ця любов пробудила небувалі ще вияви *діяльної* сутності. “Оце Моя заповідь, – щоб любили один одного ви, як Я вас полюбив!” (Ів. 15,12).

Християнська віра зародилася в той складний період історії, коли повний духовний занепад уразив суспільство, яке не знаходило насаги ні в релігійних, ні в філософських системах. Саме тому перші кроки Христової науки характеризуються апологетикою, тобто прагненням християн захистити своє вчення від язичницьких впливів, тобто від філософії. Але згодом спостерігається взаємопроникнення філософії та християнства, до чого спричинилися відомі християнські подвижники, котрі дбали про піднесення інтелектуального впливу, але не всупереч містичній сутності віри. Вчення Платона і особливо Плотіна та Орігена знайшло своє місце в християнському богослов'ї і практиці. Плотін, для прикладу, вчив: “Гадаю, що джерело любові слід шукати в схильності душі до чистої, небесної краси, у відчуженнях нею своєї спорідненості з божественним, у тих дружніх почуттях, котрі вона, часом того не усвідомлюючи, плекає до вищого” [5, 79]. Він вважав, що *кожному тепер добре відомо*: те, що ми називаємо любов'ю, надихається прагненням якомога більше

наблизитися до якогось “прекрасного об’єкта”, а таким об’єктом може бути лише Благо, прекрасне само по собі. “Любов – це вічне прагнення до вищої краси, вона опиняється неначе посередині між прагненням і об’єктом прагнення” [5, 81].

Для християнської віри виняткове значення має містичний досвід, основною тенденцією якого є стремління людського духу до безпосереднього спілкування з Божеством, а воно є абсолютною основою всього сущого. Заслуга Орігена полягає саме в тому, що він висуває на перше місце християнську любов як начало внутрішнього життя, яке призводить до містичної налаштованості. Споглядаючи в безпосередньому спілкуванні Христа-Логоса, віруючий у своєму серці *одержує* образ Христа (саме одержує, а не створює, тому що це від самого віруючого не залежить, а постає як завершення процесу обоження). Христос – це вище знання і мудрість християнина. “Єдинородний Син Божий... будучи Сам невидимим образом невидимого Бога... невидимо подарував участь у Собі усім розумним створінням, так, щоби кожен брав участь у Ньому настільки, наскільки просякнеться почуттям любові стосовно Нього” [4,123].

Звідки постає впевненість, що йдеться саме про *діяльну* любов, особливу, не таку, якою є звична братня любов? Для цього є два аргументи. По-перше, ще в Декалозі було дано людям заповідь братньої любові; ця заповідь залишалась актуальною і в часи Ісуса Христа. *Для всіх людей*. Але учні Христа – то *обранці Його серед обраних*, саме на них покладається важлива місія поширювати вчення Христа після Його полишення землі. Тому, по-друге, Христос говорить: “Ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх. Ви друзі Мої, якщо чините все, що Я вам заповідую” (Ів. 15,13-14). І далі дається пояснення правдивої суті обраності: *не учні обрали Христа, а Він їх*, і упродовж усього часу навчання настановляв їх і робив це для того, щоби вони *принесли плід, і щоб той плід зостався*. За учнями Христа повинні піти віруючі, захоплені та переконані їхньою щирістю й самозреченістю.

Докладно про це сказав Іван Златоустий: той, кого люблять, хоче, щоби любов до нього виявлялася не лише на словах, але й у ділах. “Говорити, що ми любимо, і не робити того, що властиве

тим, хто любить, – це смішно не лише стосовно Бога, але й щодо людей” [2, 37]. Отже, якщо сповідати віру лише на словах, а в діях показувати протилежне, це будуть лише пустопорожні, нічого не варті заяви. “Скрізь потрібні нам справи, а не запевняння на словах, тому що говорити та обіцяти кожному легко, а зробити не так легко... тепер багато людей, котрі говорять, що бояться Бога і люблять Його, а справами свідчать про протилежне. Але Бог вимагає любові, що виявляється в справах... Коли учні почули: **Я до Отця йду**, то, природно, збентежилися, а Він сказав, що любов не в цьому, не в нинішньому збентеженні, а в покірності словам Його. Я дав вам заповідь, щоби ви любили один одного, щоби ви так само чинили з другим, як Я чинив з вами. Любов у тому й полягає, щоби виконати це і наслідувати того, кого любимо” [2, 497].

Щира християнська любов дає насагу в доланні земних злигоднів. Люди зазвичай орієнтуються на старозавітне “око за око” (хоч Ісус Христос докладно пояснив, що таку настанову треба відкинути, замінивши на доброзичливість до тих, хто поряд), тому очікують від Бога благ негайно після прохання про них. Але саме любов і віра підносять людину над земними бідами. Іван Златоустий пояснює: Ісус Христос на Своєму прикладі ілюструє тривалість (і тривання) любові. “Христос говорить: подивіться на Мене, Мене любить Отець, і все ж я зазнаю бідувань, які надходять. Так і вас Я залишаю тепер не тому, що не люблю вас. Якщо Я наражаюсь на смерть і все ж не вважаю це знаком нелюбові до Себе Отця, то і вам не слід бентежитися. Якщо ви перебуватимете в Моїй любові, то всі ці лиха ніяк не зашкодять вам у любові” [2, 509]. Отже, правдива любов не залежить від того, чи в повсякденному житті людина одержує від Бога якісь матеріальні блага (в такому разі це означало б, що вона *куплена*, що ніколи не стосується любові Бога).

Варто наголосити також, що любов до ближнього не лише не виключає любові до себе, а саме з нею звиряється, до неї прирівнюється. В Декалозі зазначено: люби ближнього, **як самого себе**.

Отже, креативність християнської любові постає у таких виявах:

1. Любов Бога до людей, до обраного Ним народу (Ізраїлю); це обрання було вищим виявом любові, воно стало основою пробудження любові-відповіді в душах віруючих. Любов Бога створила нові якості людей: здатність відповісти на обрання.

2. Любов людей до Бога, людей, котрі усвідомлюють свою обраність і вдячно линуть до Його всеблагої сутності. Тут створюються нові сутності як наслідок усвідомлення обраності.

3. Взаємна любов людей між собою; заповідь Декалогу була доповнена Ісусом Христом, який сказав своїм учням: "Заповідь нову даю вам: любіть один одного". Ісус Христос доручив учням поширювати Його науку серед різних народів, отже їх також (а не лише учнів) стосується ця заповідь. Цим були створені докорінно нові люди, здатні тепер до активної дії щодо ближніх і дальніх, налаштовані на подолання *добром* усього лихого та злого. Подолання спокус плоті, усунення ворожнечі зі стосунків між людьми, доброзичлива налаштованість до тих, хто поруч, прагнення допомогти – у великому та малому – ось нові риси християнської креативної любові.

4. Необхідно назвати ще один аспект. У християнській заповіді акумульована колосальна творча потенція, яка викликається з глибин людської сутності *апеляцією до богоподібності людини*: за образом Божим створена, людина має творчу енергію, силу і відвагу.

У протиставленні двох світів – земного і небесного – християнська любов орієнтується на піднесену духовність. Перебуваючи в світі, християнин повинен уникати гріховних впливів диявола, що прагне земними принадами відвернути душу від Бога, "вкрасти" любов до Нього і скерувати на якесь земне благо. У духовному борінні з дияволом часто доводиться долати прагнення власної плоті – самі собою утіхи тіла цілком прийнятні, вчить богослов'я, але вони повинні тривати під охороною цноти.

Зв'язок християнства з неоплатонізмом загальновідомий, адже духовні процеси, які відбуваються одночасно на близькому територіальному доквіллі, позначаються спільними рисами. Утвердження християнства знаменувалось боротьбою з античною філософією (саме як із язичництвом), але ця релігія зрештою почала спершу поволі, а далі все більш активно залучати до свого арсеналу ті

філософські ідеї, з якими доти змагалася в двобої. Це дало позитивні наслідки, оскільки завжди виявлялося в творчому підході, а не механічно.

Любов до ближнього як до Божого створіння – тобто любов до Бога через любов до того, що Богом створене: оскільки *Бог благий, необхідно* любити все, що від нього виходить. Тут чітко виявляється зануреність у тварний (фізичний) світ, *задоволення* цим світом, самореалізація в ньому, *завершеність* прагнень власної активності, вичерпаність у цьому власної сутності, як вона мислиться людині. Для платонізму тут – *випадання* Єдиного через Нус до Душі, яка подрібнюється на множинні вияви *φύσις*: еманация Єдиного – від надмірної повноти (*перенаповненості*), те саме з Нус'ом, а зіткнення з матеріальним світом – то є *втрата первинної благоді, чистоти, невимовної і незбагненої вищості*.

Апостол Павло вчить, що любов “не шукає свого”, тобто не прагне передовсім власної користі, дбає про інших, а Платон доводив, що для *повноти подібне стремить до подібного*, тобто *до свого*, маючи в тому велику потребу, кончу необхідність. Ерот (Любов), породжений Пенією (Нуждою) і Поросом (Багатством), постійно *потребує* доповнення. Плотін пише: “Виник союз вищого Розуму з чимось нерозумним, непросвітленим, невизначено націленим на суще, а тому й плід цього союзу, Ерот, далекий від досконалості: він не самодостатній, не вічний, успадкував риси обох батьків, він поєднує в собі розумність із безглуздям. Любов неначе чіпляється за Душу, джерело свого буття, але, послаблена включенням до неї елементів розумного принципу, змішаних із невизначеністю, не торкається Душі безпосередньо, а витікає з неї як її еманация” [5,87].

Принципова відмінність між платонізмом та християнством у тлумаченні любові полягає в тому, що платонізм орієнтований на космічний обшар, а християнство – на досконалу особистість. Тому так важливо зауважити суто антропологічні аспекти – етичний та соціальний, а також містичний. *Любов – таке почуття, яке не може виникнути з волі людини*. Щоденно тисячами повторюються слова про необхідність любити когось чи щось, але всі вони позбавлені смислу. Любов не можна запрограмувати, не можна

виховати, прищепити чи вишлекати. Хіба ж не так? Можна домагатися шанобливого ставлення, поваги, правдивого і щирого схилення, дбайливості тощо, можна примусити себе приховати нехить чи неповагу, домогтися дотримання усталених *норм етикету*, але почуття штучно створити не можна. То що ж означають усі ті слова про любов – чи то братню, чи батьківську (синівську), чи пристрасну подружню? Тут ідеться саме про дружню, прихильну налаштованість, що базується на природній симпатії, доброзичливості, вдячності за щирі опіку в розмаїтих життєвих обставинах; усі вони сповнені любові, але такої, що *виникає сама*, а не за чіткою програмою. Веління спрямоване скорше на створення *сприятливих умов* для плекання любові, тобто прагнення гармонії, усунення конфліктів, досягнення порозуміння. Апостол Павло наполягає: “Нехай не шукає ніхто свого власного, але кожен – для ближнього” (1 Кор. 10, 24). І ще: “Нехай кожен дбає не про своє, але кожен і про інших” (Фил. 2, 4). Це *мислиться* як доказ любові. Але тут любові може і не бути. Тут навіть може не бути морального вибору, оскільки діє соціальна норма співжиття, адже *на очах у всіх* (тобто перед очима всіх оточуючих) *людина мусить* (чи завжди хоче? Дуже часто – ні) зробити так, як велить звичай, традиція чи правова норма. Той внутрішній потяг до інших, що його відчуває людина, можливо, є любов’ю, але й може *лише передувати* їй. Моральний вибір можливий при наявності повної свободи, коли *наслідки здійсненого вибору не позначаються – негативно чи позитивно – на тому, хто вибір здійснює.*

Саме тому так важливо підкреслити містичний аспект любові, який визнається і в неоплатонізмі, і в християнстві. Плотін наголошував, що Любов стурбована “лише абсолютним і вічним; якщо ж ми іноді звернені до часткового, то це не відображення нашої сутності, а щось, іззовні внесене до неї” [5, 89]. Залишається неспростовним давній висновок відомого психолога Вільяма Джемса про основні характерні ознаки містичних станів, яких він називає чотири: 1) *невимовність*, тобто відсутність у людини, котра пережила цей стан, слів для його опису. Звідси висновок, що містичний стан належить до емоційної сфери, а не до інтелектуальної; 2) *інтуїтивність*. За допомогою містичних станів людина

проникає в глибини істини, сховані для тверезого розсудку. “Вони є одкровеннями, моментами внутрішнього просвітлення, неомірно важливими для того, хто їх пережив і над чийм життям їхня влада залишається непорушною до кінця” [2, 304]. Далі він називає ще 3) *короткочасність* та 4) *бездіяльність волі*, наголошуючи їхню меншу значущість. Ця проблема потребує подальшого дослідження, а тут можна лише додати, що для християнства основним прагненням є орієнтація віруючих на повернення до Бога через Його Любов, яка вилілася в їхні серця та обіймає їх.

1. Аверинцев С.С. Любовь // Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 328-329.

2. Джемс І. Рногообразие религиозного опыта. – Санкт-Петербург: Андреев и сыновья, 1992. – 418 с.

3. Златоустый Иоанн. Беседы на Евангелие от Иоанна Богослова // Избранные творения. Т.8. – Ч.1-2. – М.: Издательский Отдел Московского патриархата, 1993. – 987с.

4. Ориген. О началах. – Самара: РА, 1993. – 320с.

5. Плотин. Эннеады. – К.: УЦИММ-ПРЕСС, 1995. – 392с.

Татьяна Биленко (Беленко). Понятие любви в христианстве и неоплатонизме. Рассматриваются особенности понимания любви в христианстве как креативной сущности, которая выявляется на разных уровнях действительности в материализации мистического или манифестируется в человеческой бытийности, а в неоплатонизме характеризуется, в частности, устремлением души к чистой небесной красоте.

Tetyana Bilenko. Notion of love in Christianity and Neoplatonism. In the article the peculiarities of understanding of love in Christianity as trinity essence are investigated. Love manifests itself at different levels of reality in materialization of mystic or in human existence. In Neo-platonism it is characterized by aspiration of the soul for pure, celestial beauty.